

Jozef Fanta

*“Nederlands
stuifzand voor
mij een waar
paradijs”*

Eind 2010 presenteerden Josef Fanta en Henk Sipel hun boek over stuifzanden. Fanta wil met het wetenschappelijk boek met een persoonlijk motief, Nederland bedanken voor de gastvrije ontvangst. Eind 2010 keerde hij terug naar Tsjechië, het land dat hij 33 jaar geleden ontvluchtte.

— Geert van Duinhoven (journalist)

> IN 1977 KWAM JOSEF FANTA naar Nederland als politiek vluchteling uit toenmalig TsjechoSlowakije, nadat hij er door het totalitaire regime tot persona non grata werd verklaard en als zodanig ook werd toegetakeld. Fanta werkte na zijn studie bos- en landschapsecologie in het Tsjechisch Instituut voor Onderzoek in de Bosbouw en het eerste Tsjechische nationaal park Krkonose (Reuzengebergte), als plaatsvervangend directeur en hoofd van de afdeling onderzoek. Daar bouwde hij zijn bos- en landschapsecologische kennis verder uit. Was het een bewuste keus om juist naar Nederland te vluchten? “Ja. Na de bezetting van TsjechoSlowakije in 1968 door de Sovjettroepen werd ik door het toenmalig communistische regime in het land uit mijn vak gezet. Zoals vele andere opposanten van het toenmalige regime verdiende ik dan jarenlang maar mijn kost met een schop in de hand. Na deze ervaring was Nederland een logische keus voor mij – ik wilde in een democratisch land leven. Met mijn vak had die keuze dus weinig te maken.”

Schitterend studieobject

In Nederland kon Fanta eerst aan de slag op de Universiteit van Amsterdam (UvA), daarna bij Natuurmonumenten om onderzoek te doen naar de mogelijkheden voor de natuurlijke verjonging van het bos. “Natuurmonumenten

wilde meer natuur in hun bossen krijgen door ecologische werkmethoden in het bosbeheer toe te passen. Natuurlijke verjonging hoorde erbij. De resultaten van het onderzoek waren veelbelovend. Het bleek vooral dat het potentieel voor de natuurlijke verjonging van het bos in Nederland vrij hoog was – niet alleen in de restanten van de bossen met een min of meer natuurlijke boomsoortensamenstelling, maar ook in het aangeplant bos. En dat was ook een goed uitgangspunt voor de omvorming van deze opstanden naar meer natuurlijk gemengd bos.”

“Tijdens dit onderzoek belandde ik vanzelfsprekend op de Veluwe en dan niet alleen in het bos maar ook tot kniehoogte in het stuifzand. Voor een ecooloog die geïnteresseerd was in het onderzoek naar de dynamiek van bos en

*“Het is duidelijk dat
een bulldozer geen goed
gereedschap is voor
het beheer van een
proefveld”*

foto Henk van de Kaa

Josef Fanta (rechts) en Henk Siepel vertellen over hun boek op het symposium van het Boschap.

landschap, waren de Nederlandse stuifzandgebieden met hun verschillende ontwikkelingsstadia naar bos een waar paradijs. De enige voorbeelden daarvan kende ik uit het noorden van Polen, waar ik tijdens mijn studie wel eens belandde. Daar ging het om de laatste kleine restanten van ooit uitgestrekte stuifzandgebieden, toen al grotendeels bebost of spontaan onder bos geraakt. In Nederland heb ik ze nog in hun volle glorie aangetroffen: nog als levend stuifzand, in verschillende ontwikkelingsstadia naar bos en natuurlijk ook al bedekt met bos – of spontaan ontwikkeld of aangeplant in de loop van de afgelopen eeuwen. Wat een ontdekking! Wat een schitterend studieobject! En er was tot mijn verbazing weinig belangstelling voor het onderzoek ervan op mijn eigen werkgebied!”

Onderzoek naar processen

Het onderzoek van enkele Nederlandse wetenschappers in de stuifzandgebieden in de jaren zeventig heeft een schat aan nieuwe wetenschappelijke informatie opgeleverd. Hierop heeft Fanta met zijn eigen onderzoek naar de successie van de vegetatie en bos in stuifzand ingespeeld. “Wij weten nu niet alleen hoe de degradatie van deze landschappen ooit tot stand kwam, maar ook hoe de successie van het bos in het huidig stuifzandlandschap loopt en

“Ik hoop dat ik met dit boek dit land iets heb teruggegeven”

welke planten en boomsoorten eraan deelnemen. Door het onderzoek hebben we ook inzicht gekregen in het proces van verstuuving zelf.”

Eind jaren tachtig en begin jaren negentig braken er lastige tijden aan voor het onderzoek van Fanta. Om representatieve resultaten te verkrijgen, wilde Fanta permanente proefvlakken aanleggen die tenminste dertig jaar in stand gehouden zouden worden en herhaaldelijk geïnventariseerd moesten worden. “Gezien mijn leeftijd was het mij duidelijk dat er een jong iemand gevonden moest worden die de zaak op zich neemt. En dat was plotseling niet eenvoudig door bezuinigingen en reorganisaties. Als hoogleraar in Amsterdam en Wageningen wist ik dat een jonge wetenschapper op te leiden veel tijd kost. Een gastmedewerker was dus een andere optie. Ik heb toen via een beurs van het Internationaal Agrarisch Centrum geregeld dat Karel Prach van de Tsjechoslowaakse Academie der Wetenschappen hier kon beginnen. In 1988 heeft drie permanente proefvlakken van elk 4

ha aangelegd op het Hulshorsterzand en in het Leuvenumse bos, terreinen van de Vereniging Natuurmonumenten, en de basisinventarisatie ervan – totaal 1.200 vegetatieopnamen – uitgevoerd.”

‘Permanente’ proefvlakken?

In 1996 ging Fanta met pensioen. Wat betreft de continuïteit van het onderzoek op het Hulshorsterzand en in het Leuvenumse bos zag het er slecht uit. “De vroegere beheerder heeft alle documentatie over de permanente proefvlakken en de opzet van het onderzoek van mij gekregen, maar op de een of andere manier is die informatie verloren gegaan. Door het kappen van bomen is toen een van de proefvlakken beschadigd. Iets vergelijkbaars, maar op een grotere schaal, gebeurde opnieuw in 2009 tijdens de grootschalige ingreep op de zandvlakte. Het is duidelijk dat een bulldozer geen goed gereedschap is voor het beheer van zandvlakte met een proefveld.”

Oervaderen

In 2009 besloot Fanta dat hij eind 2010 voorgoed naar Tsjechië zou gaan. Na de net genoemde rare ervaringen was het hem duidelijk: de tot nu toe bereikte resultaten van het onderzoek moeten vóór die tijd samengevat en gepubliceerd worden. Anders blijven ze verspreid over verschillende proef- en tijdschriften waardoor hun effect en waarde niet groter worden. Dus benaderde Fanta alle ‘oervaderen’, het OBN en Henk Siepel om samen een samenvattende publicatie te maken. “Voor zover mij bekend is, is dit boek het eerste in het continentaal Europa dat het onderwerp ‘stuifzandecosystemen’ op zo’n veelzijdige manier behandelt. Ik hoop dat de publicatie de verdere belangstelling voor dit studieonderwerp zal stimuleren en dat de resultaten van het onderzoek tot een goed beheer van stuifzandgebieden als onderdeel van het Natura 2000 netwerk zullen leiden.” “Ik kreeg 33 jaar geleden de kans om in dit land een nieuw bestaan op te bouwen. Daarvoor ben ik dit land ontzettend dankbaar. Het is mijn land geworden. Mijn Nederland! Ik hoop dat ik aan het eind van mijn actieve loopbaan met dit boek dit land iets heb teruggegeven. Iets wat in dit land is ontstaan en wat in dit land ook moet blijven.”<

geertvanduinhoven@planet.nl